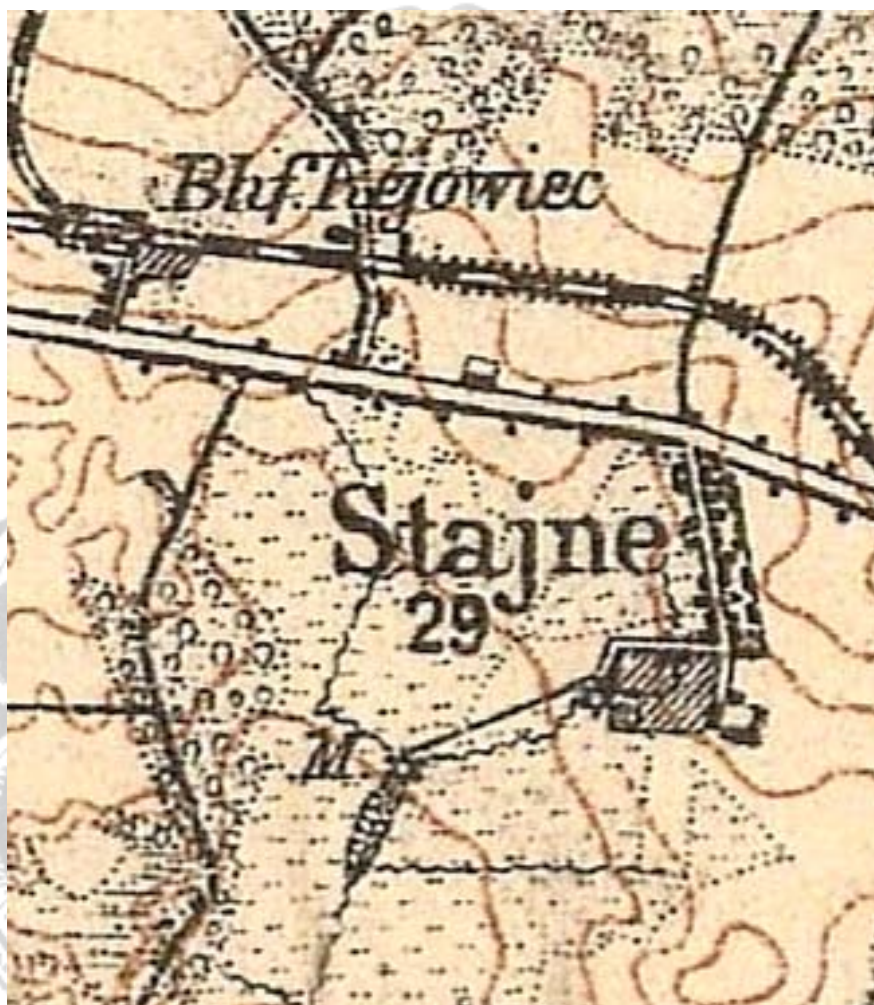

DWORY I DWORKI W DOBRACH STAJNE I ŻULIN

Dwór STAJNE

Wycinek z niemieckiej wojskowej mapy sztabowej z 1915 roku .

Pierwsze wzmianki o dobrach Stajne pochodzą z XV wieku. Składały się z dwu części: szlacheckiej i królewskiej. Właścicielem szlacheckiej był kasztelan chełmski Wanko z Pustotwi, które otrzymała w posagu jego córka **Zofia**. Żona **Janusza Zawiszy** z Boryszowic h. Róża. Ich córka, **Bogumiła Zawisza** wyszła za mąż za **Jana Kościenia** i podobnie jak matka otrzymała w posagu część wsi Stajne. W **1531** roku **Zofia Koścień**, córka **Jana i Bogumili**, poślubiła **Mikołaja Reja**, wnosząc mu w posagu dobra Kobyle, część Siennicy i część Stajnego. **Rej**, dzięki przychylności króla Zygmunta I Starego, przejął w dzierżawę królewską część Stajnego oraz wieś Plisków. W **1615** roku dobra Stajne przeszły w posiadanie **Pawła Orzechowskiego** z Krupego, . Królewska część dóbr Stajne dla odróżnienia od szlacheckiej otrzymała nazwę Stajne - Złote. , które często przechodziły z rąk do rąk . W **1665** roku zarządzali nimi **Jakub Michałowski** Kasztelan biecki i **Urszula Kazanowska**. Wdzierżawianie tych dóbr trwało aż do **1794r**, kiedy przejął je rząd austriacki. W **1808** roku sprzedane zostały w drodze publicznej licytacji **Janowi hrabiemu Poletylli**. W roku **1818** kupuje folwark Stajne --Złote **Ignacy Wojakowski**. Dnia 5 kwietnia 1825 roku umiera Ignacy Wojakowski . Po jego śmierci dziedziczą : **Andrzej Wojakowski** , , **Józefat** , **Michał** , **Wojciech** , **Zuzanna** (zm. 18.08.1930r.) i **Ludwik** oraz żona **Ignacego** – **Dorota z Turskich** . **Andrzej Wojakowski** jako najstarszy z rodzeństwa spłaca należności spadkobiercom. Gospodarzy na tych dobrach do 1836 roku.

Z pomnika nagrobnego (cmentarz parafialny w Pawlowie). Foto -zbiory własne.

W 1836 roku dobra stajeńskie znalazły się w posiadaniu **Antoniego i Marianny** z **Zarzyckich Dobków**. W 1852 roku, po zgonie **Antoniego**, **Marianna Dobkowa** ustanowiła fundusz edukacyjny oparty na dochodach ze Stajnego. Fundusz ten utrzymuje się do 1876 roku W 1876 roku umiera **Marianna Dobkowa** . Na licytacji w dniu **8 marca 1876** roku kupuje **Krzysztof Morawski**.

W skład tych dóbr wchodziły : Stajne – Polesie , Stajne – Złote ¹ , Stajne – Stacja ² . W dniu **29 sierpnia 1877 roku** przez stację Rejowiec przejechał pierwszy pociąg . W 1886 roku dobra Stajne składały się z folwarków : Stajne i Polesie oraz wsie Stajne i Majdan Stajeński , własność **Krzysztofa i Eleonory (z Jabłońskich)**, W **1890 roku** zmarł **Krzysztof Morawski** ³ . Dobra Stajne przeszły w posiadanie syna **Mieczysława** , który założył nowy folwark **Stajne – Polesie** ⁴ . Otrzymał też folwark **Nowiny** ⁵

Dwór Morawsko - Kiwerskich ⁶

¹ **Stajne – Złote** , znajdował się przy obecnej ulicy Złote . nie ma po nim śladu . Stał w tym rejonie bardzo stary dwór w późniejszym czasie zamieniony na czworak , kryty gontem . trudniono się kopaniem torfu oraz hodowlą krów . Stała bardzo duża obora .

² **Stajne - Stacja** , czworak przy ulicy Dworcowej w którym w swoim czasie mieszkał rządcą , nauczyciel i bufetowy (Sadurki) . bliżej stacji i torów wybudowano piętrowy magazyn na nawozy i inne materiały . po przeciwnej stronie czworaku zlokalizowane były obory (hodowla świń i krów)

³ Na cmentarzu w Pawłowie , grobowiec z napisami - „ Krzysztof Morawski . B. właściciel dóbr Stajne żył lat 52 . zmarł 2 stycznia 1898 (1890 ?) roku . „ , w tym samym grobie - „ Zofia Morawska przeżyła lat 21 zmarła 12 lutego 1895 „

⁴ **Stajne – Polesie** , gospodarstwo spalone po I wojnie światowej . Jan Kiwerski odbudowuje je z wielkim rozmachem . imponowały zabudowania gospodarcze oraz czworak

⁵ Folwark : **Nowiny** , obok drogi z Pawłowa do Żulina przez Buszki – rejon ulicy Cichej . Obecnie jest to teren kopalni margla „ Został kupiony od właściciela Krasnego dziedzica Gutowskiego z myślą o synie Januszu . zbudowania – duża stodoła , obora oraz czworak w którym mieszkało 6 rodzin . Później sprzedany pod budowę cementowni .

⁶ Obiekt ma charakter skromny , utrzymany jest w stylu klasycystycznym z akcentami romantyzmu i pochodzi z około 1890 roku . Jest on murowany , parterowy na rzucie prostokąta , podpiwniczony , z płytkimi ryzalitami bocznymi od strony frontowej i ogrodowej . przy krótszym boku od strony zachodniej do budynku przylega piętrowy alkierz przykryty dachem namiotowym , wówczas gdy korpus główny ma dach trójspadowy . Na osi obiektu od jego frontu ustawionego ku południowi znajduje się nieduży ganek , zapewne przekształcony z dawnego portyku . zewnętrzny wystrój architektoniczny sprowadza się tylko do narożnych pilastrów i profilowanego , wydatnego gzymsu wieńczącego . Charakterystycznym przy tym jest , że gzyms ten jest

Dobrami stajeńskimi wspólnie zarządzali małżonkowie : **Mieczysław Morawski i Helena z domu Szczurkowska**, następnie w drodze spadku córka **Irena** i jej mąż **Wojciech Zygmunt Kiwerski** .Następnymi dziedzicami byli **Jan Kiwerski** wraz z żoną **Anna z Morawskich** . **Jan** służył w Legionach . Walczył z bolszewikami w czasie wojny 1920 roku

Wykaz z dnia 3 stycznia 1935 roku.

L.p.	Imię i nazwisko właściciela	wielkość majątku	Inne składniki
	Mieczysław Morawski Majątek Stajne	560 ha	Tymczasowy przełożony Gminy Podwójci : A. Niedbała

Wrzesień 1939 roku miał także tragiczny oddźwięk na ziemiach w Stajnem. W październiku 1939 roku tragicznie umiera **Mieczysław Morawski** ⁷ .

całkowicie skryty pod mocno wysuniętym okapem dachowym z modelowanymi końcami krokwi . Dwór był początkowo pokryty gontem .Dwór miał oświetlenie elektryczne – ewenement na ówczesne czasy .

⁷ Akt zgonu Mieczysława Morawskiego spisany w Księdze Zmarłych parafii Pawłów pod numerem 51 . ,, *Działo się w osadzie Pawłów dnia 20 października tysiąc dziewięćset trzydziestego dziewiątego roku o godzinie pierwszej po południu . Stawili się Antoni Budny lat trzydzieści cztery liczący , właściciel majątku Rejowiec i Jan Morawski lat trzydzieści jeden liczący były urzędnik państwowy z Lublina , brataniec zmarłego i oświadczyli nam , iż dnia 2 października bieżącego roku o godzinie jedenastej rano umarł w majątku Stajne Mieczysław Morawski lat siedemdziesiąt cztery liczący , żonaty , ziemianin , urodzony w Księżpolu powiatu Ostrołęckiego , zamieszkały w Majątku Stajne syn Krzysztofa i Eleonory z Jabłońskich małżonków Morawskich pozostawiwszy po sobie owdowiała żonę Helenę z domu Szczurkowskich . Opóźnienie w sporządzeniu aktu zejścia Mieczysława Morawskiego i pochowania go na cmentarzu grzebalnym nastąpiło z racji działań wojennych . Akt ten stawającym przeczytany , który wraz z nimi podpisaliśmy . Po przekonaniu świadków o śmierci Mieczysława Morawskiego . ks. Jan Jędrzejewski , Antoni Budny i Jan Morawski . ,,*

Do końca września właścicielem Stajne – Polesie był **Jan Kiwerski**^{8 9}. Natomiast dobra Stajne – Stacja odziedziczył syn **Mieczysława Morawskiego, Wojciech**.

2 października 1939 na teren powiatu chełmskiego wkraczają zwarte oddziały wojska niemieckiego. Okupacja trwała do dnia **23 lipca 1944** roku kiedy to radzieckie jednostki zdobyły stację kolejową Rejowiec. Władza ludowa w roku 1946 przejmuje wszystkie dobra stajęńskie na rzecz Skarbu Państwa w. Stało się to na mocy dekretu PKWN z **6 września 1944r.**

W obrabowanym dworku przez krótki czas mieściła się przyzakładowa szkoła zawodowa.

⁸ Mord Kiwerskiego i Morawskiego. Relacjonuje tę tragedię Anna Bańkowska z Kiwerskich i Antonina Trzciska „ (...) Jana Kiwerskiego właściciela majątku Stajne k/ Rejowca w województwie lubelskim zamordowali miejscowi komuniści zaraz po wkroczeniu Sowieców (...) „, . archiwum – listy strat ziemiaństwa polskiego 1939 – 1956 ALSZP – zbiory własne Krzysztofa Jasiewicza. Inna relacja „, - Grupa żydowskich komunistów z Rejowca uzbrojona w karabiny z czerwonymi opaskami na lewym przedramieniu dokonała rabunku w majątku Morawinek i Stajne. Jeden z żydowskich milicjantów strzela w kierunku Jana Kiwerskiego, który zostaje ranny w głowę w okolicy ucha. Ciężko rannym zaopiekował się pracownik folwarczny Kopydłowski. Po przewiezieniu do szpitala św. Mikołaja przy ul. Hrubieszowskiej w Chełmie, wkrótce umiera. Komuniści okradli posiadłość Morawskiego i Kiwerskiego ze wszystkiego co miało jaką kol wiek wartość.

⁹ Na temat okoliczności śmierci Jana Kiwerskiego krąży w przekazach ustnych wiele wersji, które różnią się a nawet nawzajem się wykluczają. Jedną z tych wersji została przedstawiona z przekazu ustnego Edwarda Sałka, podobno świadka tamtego tragicznego wydarzenia a opisał je ks. Henryk Kapica w kwartalniku parafii Podwyższenia Krzyża Świętego w Rejowcu Fabrycznym „ Pokój i Moc „, Nr. 1(27) styczeń – marzec w artykule „ Ocalić od zapomnienia „, na stronie 19- 20. Według tej relacji dokonanie zbrodni miało mieć następujący przebieg: (...) „, 2 października 1939 roku przed dwór Stajne – Polesie zajechały samochody z żołnierzami sowieckimi. Otoczyli siedzibę Kiwerskich. Część napastników weszła do środka. Morawskiego zamknęli początkowo w ubikacji, resztę domowników spędzono do kuchni. Dopytywali się o dziedzic Jana Kiwerskiego, który w tym czasie był na polu w okolicy folwarku Nowiny. Po godzinie nieobecności powrócił do dworu. Po drodze mieszkańcy ostrzegali go, że grozi mu niebezpieczeństwo. Gdy tylko zajechał pod dwór został zatrzymany i razem z teściem (Morawskim) uwięziony w piwnicy w pobliżu dworu. W pewnym momencie bez ostrzeżenia napastnicy zaczęli strzelać do środka przez otwarte dźwiczki piwniczne. Morawski ginie na miejscu od postrzału w głowę. Kula rozszarpała mu twarz, natomiast Kiwerskiego ciężko zraniono w klatkę piersiową – kula przebiła mu płuco. Mordercy zamykają piwnicę, oddają klucz furmanowi o nazwisku Dudziak i odjechali. Po pewnym czasie zamknięci w kuchni zostali uwolnieni. Otworzono piwnicę. Żył tylko Kiwerski. Bojąc się powrotu morderców ciężko rannego ukryto w stajni pod słomą. Po dwóch godzinach obawy się potwierdziły. Szukali Kiwerskiego ale bez skutku. Pomocy rannemu udzielali: karbowy Jan Podlipny z synem i Józef Grzywaczewski. Nocą, zaufana służba przewiozła rannego do mieszkania Polichy, którego dom stał przy kopalni margla cementowni „ Firey „, (rejon folwarku Nowiny). Sprowadzono lekarza z Rejowca Bryjakowskiego, który stwierdził, że jedynie natychmiastowa operacja może uratować życie. Sam nic nie może zrobić. Umierający Kiwerski leżał w domu Polichy ponad tydzień, aż do chwili wkroczenia Niemców. Natychmiast zostaje przewieziony do szpitala w Lublinie. Mimo wysiłku lekarzy Jan Kiwerski umiera. Został pochowany na cmentarzu w Lublinie. Wycofujący się Rosjanie zrabowali doszczętnie majątek w Stajnem. Zabrano wszystko co nadawało się do wywiezienia. Wydaje się, że mord Morawskiego i Kiwerskiego dokonano na zlecenie.

Wersja druga -

(...) „, Już w dniu 26 września 1939 roku wyszli z konspiracji członkowie Komunistycznej Partii, tworzą „ Czerwoną Milicję „, jako władzę robotniczo-chłopską. Pojedynczych żołnierzy rozbrajano, aresztowano oficerów i inteligencję. Nastąpiły dni bezprawia i gwałtu, dominowali w tym miejscowi Żydzi i Ukraińcy, brali udział nieliczni Polacy. Największą inicjatywę przejawiał Szyja Feldman zwany „ Gonciarzem „, który dał początek popełnionym zbrodniom. On zastrzelił właściciela majątku, byłego legionistę, Kiwerskiego Jana ze Stajnego. Rozprawiał się z oficerami polskimi, względnie oddawał w ręce NKWD. Niedługo został zlikwidowany wraz z Ukraińcem Trociem z Żulina. „,

Rejowiec (Morawinek – Stajne) swoją obecną nazwę Rejowiec Fabryczny otrzymał w 1955 roku , a prawo miejskie nadano 22 lipca 1962 roku.

Folwark Stajne – Złote¹⁰. Zabudowania mieszkalne przy ul Złotej .Foto z 1931 roku. W zbiorach autora.

Inni Kiwerscy :

W wykazie sporządzonym w dniu **14 czerwca 1945r** w urzędzie gminy Rejowiec wiodnieje nazwisko podporucznika **Wojciecha Morawskiego** ze Stajnego , który powrócił z obozu jenieckiego .Razem z nim z oflagu wrócili : **Dembek Waclaw** podporucznik z Rejowca , **Lorkowski Czesław** podporucznik z cukrowni i **Szafran Wladyslaw** podporucznik z Adamowa .

Janusz Kiwerski - ?

Zofia Kiwerska – wyszła za mąż za Zawistowskiego z Grodziska , był on rządcą w dobrach Kiwerskiego

Anna Kiwerska – bratanica Jana Kiwerskiego , która przygarnął ją z trójki dzieci swego brata , który podczas I wojny światowej zaraził się tyfusem i zmarł . Wyszła za mąż za Bańkowskiego rządcę w majątku Kiwerskiego .

¹⁰ Świadcstwo starego osadnictwa w Stajnem , wczesnośredniowieczny kurhan – zwany „Mogilą Szwedzką,, u zbiegu ulic Złotej i Chelmskiej.

Dwór ŻULIN

Wycinek z niemieckiej wojskowej mapy sztabowej z 1915 roku .

Żulin, wieś i dobra wchodziły do powiatu chełmskiego nad rzeką Wieprz . Gmina i parafia. Pawłów, oddalona 5 wiorst od Rejowca (stacja drogi żelaznej nadwiślańskiej), a 20 wiorst od Chełma, posiada cerkiew parafialną, szkołę, trzy młyny wodne, fabrykę drożdży prasowanych, krochmalnię, gorzelnię i papiernię wyrabiającą gorsze gatunki papieru. Zakłady fabryczne stanowiły osadę odrębną, zwaną Pomian .

Najstarsza wzmianka tej miejscowości pochodzi z **1409** roku . Właścicielem tych dóbr był **Pieczo** . W roku **1564** Żulin z Wołą Żulińską , należał do parafii Pawłów. Dziedzicem tych włości był **Marcin Regesta** . W dokumencie z tegoż roku odnotowano :

(...) ,, Siedzą tu Żulińscy na 4 działach. Płacą od 21 3/4 łana, 7 zagród, 3 zagrody bez roli, 1 kom., pół łana popa. W 1827 r. było 99 dm., 715 mk. ,, Natomiast w **1666** roku dobra należa do **Latyczyńskiego**.

Natomiast w pierwszej połowie XIX wieku majątek należał do **hr. Krasińskiego Kazimierza i Anny z domu Ossolińskich** Po ich śmierci wszystkie dobra przeszły na córkę **Elżbietę Mariannę Józefę Annę** żonę **Adama Jaraczewskiego** (najprawdopodobniej w latach 1815 – 1830 przebywała w Borowicy i Żulinie tam prawdopodobnie powstawały jej dzieła literackie) i syna **Józefa Macieja Wawrzyńca Onufrego Hr. Krasińskiego**

W 1833 roku Żulin przejął **Józef Wawrzyniec Maurycy Onufry h. Korwin Krasiński** .W 1838 roku nową właścicielką Żulina zostaje **Marja Łubieńska z Krasińskich** żona **Kazimierza hr. Łubieńskiego**. W 1858 roku dobrami zarządza **hr Starzyński** . Natomiast w 1863 Żulin odziedziczyli po matce Marii Łubieńskiej jej dwójka dzieci :

Franciszek hr. Łubieński

Emilia Sobańska z Łubieńskich żona **Feliksa Sobańskiego** .

W roku 1872 **Franciszek** odkupuje od siostry **Emilii** dział dóbr Żulińskich , które jej przysługiwały.

. Dobra Żulinskie . składały się w r. 1873 z folwarków : Żulin., Marynin, Zahań, Elźbiecin i Borowica ¹¹, i nomenklatury Osówka, rozl. nr. 6980: .

W r. 1883 dobra te nabył od **hr. Frań. Łubieńskiego** za 295002 rs. **Ludwik hr. Krasiński**. Po jego śmierci dobra przejmuje córka **Ludwika księżna Czartoryska z hr Krasińskich** .

Lp. Folwark	Powierzchnia liczona w morgach								Budynki		Płodozmian
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1 Żulin	744	392	117	4142	288	-	137		10	29	6 – polowy
2 Marynin	293	-	-	-	12	-	-		3	2	10- polowy
3 Zahań	238	-	5	-	28	-	-		3	3	-
4 Elźbiecin ¹²	332	-	-	-	3	-	-		-	8	
5 Borowica	175	1	51	-	3	-	-		3	9	

1- grunty orne i ogrody

2- łąki

3- pastwiska

4- lasy (nie urządzone)

5- nieużytki

6- zarośla i place

7- wody

8- razem morgów

9- budynki murowane

10- budynki drewniane

11- płodozmian

lasz nieurządzone, pokłady torfu i wapna.

W skład dóbr wchodziły:

Lp .	Miejscowość , wieś	ilość zagród – osad	powierzchnia w morgach	uwagi
1	wieś Żulin	25	647	
2	wieś Borowica	36	430	
3	Wola Żulińska	36	565	
4	wieś Józefów	8	122	

¹¹ **Borowica**, wieś, pow. chełmski, gmina i parafia Pawłów. W 1827 r. było tu 32 domy i 295 mieszkańców.

¹² **Elźbiecin** datowany na rok 1839

W roku **1897 Ksawery Janisławski** był właścicielem Woli Żulińskiej. W dniu **16 stycznia 1913 roku** całość dóbr zakupił **Nikodem Budny** . W **1927 roku** majątek przeszedł na własność **Jana Nepomucena Budnego** . W czasie okupacji niemieckiej dobra Żulin zostają przejęte jako Liegenschaft¹³ i oddane w zarząd niemiecki . Po wojnie , majątek przejęło państwo .

¹³ Liegenschaft - powiernictwo administracyjne do majątku żydowskiego i polskiego porzuconego z powodu działań wojennych

Dwór w Żulinie . Zdjęcia pochodzą z specjalnego albumu (szczegółowej dokumentacji fotograficznej obiektów takich jak : krochmalnia , obory , stajnie , wozownie , kurniki , sprzęt rolniczy itp.) wykonanego w roku 1942 na polecenie niemieckiego zarządcy dóbr żulińskich. Ponadto zdokumentowano prowadzenie prac polowych , omloty a nawet uroczystości dożynkowe . Fotografie udostępnił Stanisław Banaszuk . Wola Żulińska .

Cerkiew w Żulinie

Cerkiew w Żulinie . Prace budowlane prowadzono w latach 1900 – 1906 .Foto z 1939 roku .Zezwolił na prezentację fotografii Ryszard Lewczuk. Żulin.

Funkcję parochów w parafii Żulin pełnili między innymi :

Iwacewicz Aleksander	?
Milkow Ksenofof	?
Turowski Teodor	16.06.1920r. – 1925r.
Marchewa Włodzimierz	16.12.1925r. – 1928/29
Tylimoniuk Bazyli	1930r
Marczuk Jerzy	12.03.1935r
Tkacz Marian	od marca 1935 , w czasie okupacji także i w Rejowcu .

W roku 1945 cerkiew została przekazana wyznawcom rzymskokatolickim . Obiekt sakralny poświęcił proboszcz z Borowicy. W 1946 r. dokonano naprawy dachu uszkodzonego w czasie wojny z jednoczesną zmianą jego konstrukcji polegającą na usunięciu kopuły z wieżą od strony wschodniej . Wnętrze świątyni adaptowano do potrzeb obrządku katolickiego.